

TÜRK BİTİĞİ

<Araştırma/İnceleme Yazıları>

Dr. Metin ÖZARSLAN

Hacettepe Üniversitesi halkbilimi profesörü hocamız Dr. Dursun Yıldırım'ın uzun zamandan beri muhtelif dergilerde neşrettiği yazılarının bir kısmı derlenip toplanarak *Türk Bitiği* adı altında Akçağ Yayınları tarafından yayınlandı¹. Prof. Dr. Yıldırım'ın, kendine özgü ve farklı yaklaşımlarıyla sahasına ışık tutan makalelerinin kitaplaştırılması uzun süren bir beklentinin cevabı sayılabilir. Şekil bakımından da itina ile hazırlanan bu eserin sözel kültür bilimi/halkbilimi sahasında çalışan araştırmacı, öğrenci ve meraklılarını sürelî yayınların ardında dolaşmaktan ve kütüphane kuyruklarında beklemekten kurtarıp işlerini kolaylaştıracağı açıktır.

Türk Bitiği'ni oluşturan yazıların ortaya çıkışı hususunda hocamızın söyledikleri ilgi çekicidir: "*Rahmetli anamın öğütleri, babamın yedi iklim Türk milliyetçiliği ve inanç dersleri, ilk, orta, lise ve üniversite hocalarımın bilgelikleri, Gökaltın, Akif, M. Kemal Atatürk, Atsız ve Toğan gibi Türk zirvelerinden akıp gelen Türklük sevgisi, bilinci, bilimi, medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğma ülküsü, bu büyük insanların buyurduğu yolda kendimiz olma hedefi, bu sekkide yer almış bulunan yazıların gerçek sahipleri-dir. Elçin Hocam ve rahmetli Timurtaş Hocam olmasaydı bu yazılar okuyucusuna erişmezdi. Bu gerçeği söylemek benim içimi ısıtıyor. Bu sıraladığım ulu kişilere, onların düşüncelerine ve öğrettiklerine, anlattıklarına söylediğim ve söyleyeceğim bütün türkülerimi borçluyum. Elbette burada söz edemediklerim de var. Dede Korkut'un dediği gibi, "Kalın" Türk uluları sayılmakla tükense olmaz, benim nâçiz tarihimde bütün hepsinin payı var. .../...*

Bu yazı seçkisine "Türk Bitiği" diye adurdum. Böyle ad urdum, çünkü, bu yazılar, gördüm ki, benim bu dünyada öğrendiğim, tek bildiğim türkünün değişik zamanlar içinde tesbit edebildiğim ve yazıya almış olduğum notaları gibi bana göründü. Türküm için düşünmüşüm, üzül-müşüm, sevinmişim ve yazmışım. Türküm, bu yazılar bana bir kere daha öğretmiş oldu. Türkümü bana öğretenlerden Hakka yürüyenlere rahmet, sağlara uzun ömürler diliyorum. .../..." (s. IX-X).

Türk Bitiği'nde toplam kırk adet yazı bulunmaktadır. Bu yazılar ilk ve mükerrem yayın künyeleriyle birlikte verilmiş ve konularına göre dört ana başlık halinde tertip edilmiştir:

I. Sonsuzluk, Yaşama Sanatı ve Tarih ana başlığı altında yer alan üç yazıdan "Mustafa Kemal Atatürk'ün Kültür Anlayışı ve Tam Bağımsızlık Stratejisi Üzerine" (s. 3-19) başlıklı yazıda, M. Kemal Atatürk'ün kültür anlayışının ne olduğu bugün bu anlayıştan nelerin anlaşılacak istendiği ele alınarak; onun bu anlayışı ve tam bağımsızlık stratejisi sıfır/hedef/strateji üçleminde ele alınmıştır. Bu ana başlık altındaki "Türk Dünyasına Toplu Bakış" (s. 20-26) ve "Kültürel Açından Türk Dünyasının Durumu ve Geleceği" (s. 27-34) isimli diğer iki yazıda ise, hocamızın Türk Dünyası ile ilgili problemler ve bu problemlerin çözümüne yönelik fikir, görüş, düşünce ve teklifleri yer almaktadır.

II. Sözel Kültür Bilimi Üzerine ana başlığı altında altı adet yazı yer almaktadır. Bu yazılardan "Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler" (s. 37-42) isimli yazıda ülkemizde folklor kavramının nasıl algılandığı; aslında na-

sılı algılanması gerektiği üzerinde durularak "Folklor" terimine karşılık olarak "Sözel Kültür Bilimi" terimi tercih edilmiştir. "Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri" (s. 43-60) adlı yazı da ise Türkiye'de folklorun bir bilim dalı olarak kabul edilmesinden önceki dönemlerde dolaylı olarak folklor sahasında yapılan çalışmalardan başlayarak Türkiye'de folklor araştırmalarının panoramik bir tarihi yapılmıştır. "Türkiye'de Folklor Hareketlerine Kısa Bir Bakış" (s. 61-64) başlıklı yazıda bir araştırma alanı olarak folklor ve bu alanda ülkemizde resmî ve özel faaliyetlerin tarihi arka planı çıkarılmıştır. "Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri" (s. 65-75) isimli yazıda Türk folklor araştırmalarının tarihi seyir süreci "örtülü devre", "Türkçü devre", "dergici devre" ve "bilimci devre" şeklinde devrelere ayrılmıştır. Folklorun mahiyeti tanımı ve kadroları problemlerinin ele alındığı bu yazıda Türk folkloru üzerine yapılacak araştırmalarda üzerinde durulacak önemli hususlar ve araştırmacıların bilmesi gereken kimi temel hususlar üzerinde durulmuştur. "Folklor ve Çağdaş Kültür Modelimiz Üzerine Görüş ve Düşünceler" (s. 76-80) isimli yazıda folklorla dayalı olarak geliştirilebilecek kültür modeline yönelik görüş ve düşüncelere yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan son yazı "Sözlü Gelenek Kültürü" (s. 81-83) başlıklı yazıdır. Bu yazıda ise medeniyet ve kültür kavramları ekseninde sözlü gelenek kültürü ile ilgili görüş ve düşüncelere yer verilmiştir.

III. Sorunlar/Çözümler ana başlığı altında toplam ondört yazı bulunmaktadır. Bu yazıların ilki "Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları" (s. 87-101) başlıklı yazıdır. Tarih yazıcılığı ile ilgili olarak kendimize ait özgün bir bakış açısının olması gerektiğinin vurgulandığı yazıda tarih yazımında sözlü ortam kaynaklarının etkin olarak kullanılması ve bu kaynaklarla ilgili kadro ve metod teklif edilmektedir. "Köktürklerde Kağanlık Süreci: Kaldırma, Kötürme ve Oturma" (s. 102-111) isimli yazıda Göktürk çağında kağan olma kağan kılınma süreci ve

bu süreçle ilgili uygulamalar, Orhun yazıtları hakkında yapılan otoriter metin çözümlerine dayalı olarak ortaya konmuştur. Bu yazı ve bundan sonraki iki yazıda da hocamız o döneme ait kimi sınırları, kitabelerdeki ifadeleri yorumcu/tefsiri yaklaşımıyla ele alarak açıklığa kavuşturmuştur. Bu yazılardan "Köktürk Çağında Tanrı mı Tanrılar mı Vardı?" (s. 112-123) başlıklı yazıda ise Göktürk çağında Tanrı anlayışı ortaya konarak bu dönemde Türk inanç sistemini içinde tek Tanrı anlayışının mevcudiyeti delillerle gösterilmiştir. Bu yazı, mezkur çağda bir Tanrı panteonu olduğu hususunda ortaya atılan kimi görüşlere de bir cevap niteliğindedir. Orhun yazıtlarına ait çözümlerinin yapıldığı "Göktürk Yazıtlarında Öd Teñri Aymaz, Yag(g)ıl, 'Katıl' Olmaz" (s.124-133) başlıklı diğer bir yazı da Orhun yazıtlarında muğlak olarak kalmış bulunan üç problem ele alınarak açıklığa kavuşturulmuştur. Bu ana başlık altında yer alan "Coğrafyadan Vatana Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi" (s. 134-144) başlıklı yazıda vatan kavramı ve herhangi bir coğrafi yapının vatan kılınmasında yer adlarının önemi üzerinde durulmuş ve yer adlarının Türk'ün tarihi göç ediş macerasında yeni vatan tutulan yerlere taşındığı vurgulanmıştır. "Türklerin Yılbaşı/Özgürlük Günü Bayramı" (s. 145-1487) başlıklı yazıda Türk kültüründe Nevruz ve Nevruz kutlamalarının kökeninin özgürlüğe/kurtuluşa bağlı olduğu fikri işlenerek bu bayramın "Kurtuluş Günü Bayramı/Özgürlük Günü Bayramı" olarak kutlanması gerektiği vurgulanmıştır. "Türk Kahramanlık Destanı" (s. 149-157) isimli yazıda Türk kahramanlık destanları ele alınarak kahramanlık destanları; teşekkül devri, mevzuları, ilk anlatıcıları, teknik hususiyetleri <icra, anlatım şekilleri, dil-üslûp> ve tasnif meseleleri bakımından incelenmiştir. "Pamir'de Bir Kırgız Destanı «Olcabay mînen Keşimcan»" (s. 158-168) adlı yazı da ise Pamir'de Nazif Şahranî tarafından derlenen Kırgız Türklerine ait bir destan tanıtılmış ve bu destanın diğer varyantları hakkında bilgi verilmiştir. "Koroğlu

Destanı'nın Orta Asya Rivâyetleri" (s. 169-179) başlıklı yazının konusu asırların ötesinden günümüze canlı bir şekilde ulaşan, anlatım geleneğindeki yerinden hiçbir şey kaybetmeden bütün Türk illelerinde sevilerek dinlenen Köroğlu Destanı'nın Orta Asya'daki rivayetleri hakkında bilgi verilmektedir. Türk dünyasında sayısız varyantları bulunan bu destanın tarihî belgelere dayandırılmasının yanında destan kahramanının bir Celalî eşkiyası olarak tanımlanmasının destan mantığı ile bağdaşmayacağına altı çizilmiştir. "Orta Asya Bozkırlarından Urumuneli'ne <Türk Sözlü Şiir Sanatının Yayılması Üzerine>" (s. 180-195) isimli yazının konusunu tarihî seyir içinde Türk sözlü şiir sanatının yayılması oluşturmaktadır. Bu sanatın Orta Asya bozkırlarından Urumuneli/Avrupa'ya, buradaki Türk yerleşim bölgelerine hangi yollardan ve hangi zamanlarda aşıp geldiği problemi ele alınmıştır. Bu konudaki problemler tarihî materyalin imkânlarıyla çözüme ulaştırılmıştır. Bu yazı kanatımızca hem geleneksel Türk şiirinin hem de Türk müziğinin tarihî macerası ile ilgili farklı bir pencere açmaktadır. "Dede Korkut ve Yunus Emre'de Hayat, Tabiat, Tanrı ve Ölüm" (s. 196-205) adlı yazıda Dede Korkut ve Yunus Emre'de Hayat, Tabiat, Tanrı ve Ölüm kavramları ve bu kavramlara ait anlayışlar örneklerle mukayase edilmiştir. "Azerbaycan Âşık Şâirleri ve Şiirlerinden Örnekler" (s. 206-220) başlıklı yazıda ise Türk sözlü edebiyat geleneğinde kendine has mektepler meydana getiren âşık yaratıcılığının Azerbaycan'da oluşturduğu mektep ve bu mektebin kimi temsilcileri ve bu temsilcilerin eserleri hakkında bilgi verilmiştir. "Fıkra Türü" (s. 221-231) başlıklı yazıda sözlü edebiyat türlerinden fıkra türü hakkında bilgi verilerek, fıkra; türü ve özellikleri, toplanması ve sınıflandırılması ana başlıkları altında ele alınmış ve fıkra türünün tanımı, konuları, yapı ve kompozisyon özellikleri, fıkralarda şahıs ve zaman, fikranın hayatımızda oynadığı roller ve amacı, fıkra tipi, fıkraların tarihî ve coğrafi çerçevesi, fik-

raların toplanması ve yayınlanması ve Türk fıkralarının sınıflandırılması bağlamlarında incelenmiştir. Bu bölümdeki son yazı "Sözel Eleştiri ve «Nasreddin Hoca Bildirileri» Üzerine Birkaç Söz" (s. 232-236) başlıklı yazıdır. Yazıda Nasrettin Hoca fıkraları üzer. de yapılacak değerlendirmelerde kullanılması gereken yaklaşımların fıkra tipi bakış açısına dayalı olarak yapılmasının gereği vurgulanmıştır.

VI. Anı/Söz/Eleştiri ana başlığı altında toplanan onyediy yazı ise, hocamızın muhtelif zamanlarda kaleme aldığı bilimsel ve sanatsal kimi eser ve faaliyetlere ait tanıtma, değerlendirme ve hatıralarını ihtiva etmektedir. Bu ana başlık altında sırasıyla: "Ayrılığ, Ayrılık Aman Ayrılık" (s. 239-242), "Şâir, «Kan Yaddaşı»/Şiir Can Yaddaşı" (s. 243-253), "Payız Düşünceleri" Üstüne Düşen "Büyük Arzular" (s. 5254-258), "Çuvaşlı Şâir İvanov ve «Narspi»si" (s. 259-263), "Molla Velî Vidâdi" (s. 264-265), "Molla Penah Vâkıf" (s. 266-267), "Samed Vurgun" (s. 268-270), "Azerbaycan Mehebbet Destanları" (s. 271-277), "Köroğlu Destanı" (s. 278-282), "Azerbaycan-Ermeni Edebi Alâkaları" (s. 283-289), "Elâzığ Masalları" (s. 290-294), "Halk Edebiyatına Giriş" (s. 295-299), "Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri" (s. 298-300), "Türk Bilmeceler Hazinesi" (s. 301-307), "Esir Orta Asya" (s. 308-310), "Şeyh'inin Harnâmesi" (s. 311-313) ve "Ölümünün 650. Yılında Yunus Emre" (s. 314-319) başlıklı yazılar yer almaktadır.

Eserin sonunda yer alan Kaynaklar (s. 320-326) başlığı altında, yazılarda müracaat edilen eserlerin künyeleri alfabetik olarak verilmiştir. Bu seçkide yer alan yazılardaki farklı yaklaşımlarıyla Sözel Kültür Bilimi ile uğraşanlara ve biz öğrencilerine farklı ufuklar açan hocamıza teşekkür ediyor ve kendisinden yeni eserler bekliyoruz.

NOTLAR:

¹ Dursun Yıldırım, *Türk Bitiği -Araştırma İnceleme Yazıları-*, Akçağ Yayınları/275, Kaynak Eserler/68, Ankara 1998, X+326 s.